

LITERATURA POLSKA W ŚWIECIE

SZKOŁA JĘZYKA I KULTURY POLSKIEJ
PRACOWNIA BADAŃ NAD JĘZYKIEM POLSKIM
I LITERATURĄ POLSKĄ NA ŚWIECIE
INSTYTUT NAUK O LITERATURZE POLSKIEJ

UNIwersytet Śląski w Katowicach

LITERATURA POLSKA W ŚWIECIE

TOM III
OBECNOŚCI

POD REDAKCJĄ
ROMUALDA CUDAKA

UNIwersytet Śląski   WYDAWNICTWO GNOME
K A T O W I C E   2 0 1 0

Recenzenci
Prof. dr hab. BOGUSŁAW BAKUŁA
Prof. UJ dr hab. JÓZEF WRÓBEL

© Copyright 2010 by
Uniwersytet Śląski w Katowicach
Wszelkie prawa zastrzeżone

Redakcja i korekta
ZESPÓŁ

Projekt okładki i szaty graficznej
MAREK FRANCIK

Publikację dofinansowano ze środków

SENATU RP

ISBN 978-83-87819-60-6

Złożono czcionką Times
Printed in UE

GNOME — Wydawnictwa Naukowe i Artystyczne
ul. Drzymały 18/6, 40-059 Katowice, Poland
tel.: 603370713 e-mail: wydawnictwognome@gmail.com

SPIS TREŚCI

Słowo od redaktora	9
LEKTURY ZNAWCÓW	
CHOI SUNG EUN (ESTERA CZOJ): Poezja Wisławy Szymborskiej z perspektywy filozofii Lao-Zhuanga	15
MARGRETA GRIGOROVA: Mapa i ruch, czyli dialog nomadów i „taniec z mapami” na przykładzie książki <i>Bieguni</i> Olgi Tokarczuk w odniesieniu do twórczości Ryszarda Kapuścińskiego	37
WIKTORIA TICHOMIROWA: Portretowanie Niemców we współczesnej literaturze polskiej	57
KORESPONDENCJE. RECEPCJA JAKO „TWÓRCZA ZDRADA”	
KRIS VAN HEUCKELOM: Asymilacja asymilacji. Tematyka żydowska w dziewiętnastowiecznych niderlandzkich przekładach literatury polskiej	69
KALINA BAHNEVA: O pewnej nietradycyjnej recepcji polskiego ekspresjonizmu. Hymn <i>Święty Boże, Święty Mocny</i> Kasprowicza w tłumaczeniu Iwana S. Andrejczyna i Dory Gabe	83
KRYSZYNA BARKOWSKA: <i>Zaļā zeme</i> Andreja Upītsa i <i>Chłopi</i> Władysława Reymonta	108
DOROTA ŻYGADŁO-CZOPNIK: Śladami literatury polskiej w twórczości Jáchyma Topola	115

RECEPCJA LITERATURY POLSKIEJ

MARYLA LAURENT: Cztery okresy obecności literatury polskiej we Francji (1945–2008)	125
JÓZEF ZAREK: O literaturze polskiej w Czechach i jej współczesnych czeskich interpretacjach	137
JÓZEFA KRÓLCZYK-BREMER: Przegląd norweskich przekładów literatury polskiej od 1826 do 2008 roku	147
YI LIJUN: Recepcja literatury polskiej w Chinach	157
OBECNOŚCI OSTATNICH LAT	
WIKTOR CHORIEW: Najnowsze rosyjskie studia nad polską literaturą XX wieku	171
IZABELA MROCZEK: Czeskie przekłady prozy polskiej ostatnich lat	180
ĐURĐICA ČILIĆ ŠKELJO, FILIP KOZINA: Literatura polska w Chorwacji: inicjatywy instytucjonalne, wydawnicze i prywatne (1990–2009)	189
GOMBROWICZ OBECNY?	
WOJCIECH SOLIŃSKI: Gombrowicz w Czechach?	205
CRISTINA GODUN: Gombrowicz oczyma Rumunów	218
EWA SŁAWKOWA: <i>Ślub</i> Witolda Gombrowicza po arabsku	230
HERBERT W KRAJACH OŚCIENNYCH	
OŁESIA NACHLIK: Recepcja twórczości Zbigniewa Herberta na Ukrainie. Refleksje o człowieku i historii	243
MARIE SOBOTKOVÁ: Zbigniew Herbert w Czechach	255

KRZYSZTOF KRASUSKI: „Rovný samému sebe”. Słowacki odbiór twórczości Zbigniewa Herberta	270
OBECNOŚCI TWÓRCÓW, TWÓRCZOŚCI I DZIEŁ	
MARTA KAŻMIERCZAK: Leśmian po rosyjsku – zarys recepcji	281
JAŚMINA PUCHAŁA: Przekłady poezji Mirona Białoszewskiego na język rosyjski	293
ADRIANA KOVACHEVA: Recepcja poezji Wisławy Szymborskiej w Bułgarii	301
JACEK HNIDIUK: „Światowe echa”, czyli recepcja twórczości Adama Zagajewskiego w tekstach krytyków europejskich i amerykańskich	311
AGATA FIRLEJ: Między prowincją a wielkim światem. <i>Wesele</i> Wyspiańskiego w inscenizacjach Petra Lébla (Doprąpo 1989, Divadlo na Zábradli 1998)	317
LUCYNA SPYRKA: Dramat polski na Słowacji po 1989 roku (przekłady i recepcja)	325
LITERATURA POLSKA W OBIEGU ZINSTYTUCJONALIZOWANYM	
PAVOL WINCZER: Z kręgu problematyki syntezy literatury polskiej autorstwa polonisty zagranicznego przeznaczonej dla obcokrajowców	339
ELWIRA M. GROSSMAN: O płynnej polskości, diasporycznych horyzontach i komparatystyce w Glasgow uwag kilka	345
CHEONG BYUNG KWON: Koreańskie badania nad literaturą polską	357
LIDIA TANUSZEWSKA: Nauczanie literatury polskiej na polonistyce w Macedonii	365
RÓŻNE RODZAJE OBECNOŚCI	
MAŁGORZATA ANNA PACKALÉN PARKMAN: Różne obecności literatury polskiej w Szwecji	373

MAREK BERNACKI: O prozie i poezji Romualda Mieczkowskiego – animatora kultury polskiej na Litwie	386
ANDREA F. DE CARLO: Józef Ignacy Kraszewski i jego relacje z literatami włoskimi	394
MICHAŁ J. MIKOŚ: Synowie Hermesa: północnoamerykańscy tłumacze literatury polskiej	404
LI YINAN: Polska współczesna literatura kobieca w oczach Chinki-polonistki	414

SŁOWO OD REDAKTORA

LITERATURA NIE ISTNIEJE INACZEJ JAK WŚRÓD CZYTELNIKÓW. DLATEGO TEŻ ZA JEDEN Z NAJISTOTNIEJSZYCH obszarów badań nad literaturą należałoby uznać jej recepcję. Fenomen recepcji zwykło się postrzegać jako to wszystko, co przydarza się literaturze od momentu jej zaistnienia wśród publiczności literackiej. Zatem w takiej „globalizującej” wersji stanowi ona konglomerat różnorodnych zjawisk i sytuacji. Do recepcji zalicza się fakty z obszaru komunikacji i metakomunikacji literackiej, polem obserwacji czyni się rynek wydawniczy, księgarsko-biblioteczny, wszelkie możliwe reakcje pozalekturowe, cyrkulacje literatury związane z możliwościami jej funkcjonowania poza obiegiem *stricte* czytelnictwem (literatura w mass mediach, adaptacje kinowe itp.), różnorodne sposoby przyjęcia przez publiczność, jak również interpretacje. Zjawiska widoczne z perspektywy dystrybucyjnego ujęcia publiczności są łączone z faktami, które nabierają wagi, kiedy publiczność traktujemy jako kolektywny (integracyjny) podmiot działań¹. Obserwacji podlega obieg czytelnictwa, „dobrowolny”, literatury i obieg zinstytucjonalizowany, „przymusu”, przedmiotem opisu są zjawiska z zakresu obiegu czytelnictwa i obiegu znawców². Nowe projekty semantycznego wypełnienia pojęcia recepcji i wykreślenia jego zakresu przedmiotowego zwracają uwagę na fakt, iż literatura jest formą działania³ i że rezonans czytelnictwa wykracza przecież daleko poza przestrzeń ściśle literacką, obejmując również to, co z literaturą robią i do czego jej używają przedstawiciele innych dyscyplin⁴.

Oczywiście, opis recepcji jako konkretnego zdarzenia historycznego przy takim jej rozumieniu wymaga aparatury w istocie niemożliwej do zaprojektowania. Zwracano na to uwagę w rozprawach sumujących dokonania badań nad recepcją⁵. Dlatego też w empi-

¹ Propozycję dystrybucyjnego i integracyjnego ujęcia publiczności sformułował Janusz Lalewicz w pracy: *Pojęcie publiczności i problem więzi społecznej*, w: *Publiczność literacka*, red. S. Żółkiewski, M. Hopfinger, Wrocław, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1982.

² O obiegu czytelnictwem i obiegu znawców zob.: J. Sławiński, *O dzisiejszych normach czytania znawców*, „Teksty” 1974, nr 6.

³ A. Skrendo, *Recepcja literatury: przedmiot, zakresy, cele badań. Komentarz do tytułu i postscriptum*, w: *Sporne i bezsporne problemy współczesnej wiedzy o literaturze*, red. W. Bolecki, R. Nycz, Warszawa, Wyd. IBL, 2002.

⁴ J. Madejski, *Recepcja literatury: przedmiot, zakresy, cele badań*, w: *Sporne i bezsporne problemy współczesnej wiedzy o literaturze*, red. W. Bolecki, R. Nycz, Warszawa, Wyd. IBL, 2002.

⁵ Zob. H. Markiewicz, *Odbiór i odbiorca w badaniach literackich*, w: tegoż: *Wymiary dzieła lite-*

rycznych badaniach nad recepcją danej literatury z pokorą przystać musimy na niepełne, wycinkowe badania zjawisk i układanie mozaikowej w swej naturze panoramy wydarzeń oraz zgodzić się na zawężenie pojęcia recepcji i na ograniczenia w wykreślaniu przedmiotu opisu w zgodzie z przyjętym sposobem jej rozumienia. Nie trzeba pewnie przypominać, że sytuacja jeszcze bardziej się komplikuje, kiedy przedmiotem badań uczynimy literaturę tworzoną tu i teraz i – w istocie – przekaz wielotekstowy, albowiem w zakresie badań wchodzi wówczas zagadnienie wyboru: co z „literatury” (i dlaczego, na jak długo itp.) jest faktycznie przedmiotem recepcji.

Wydaje się, że pozostawanie w kręgu „regionalnej”, krajowej recepcji literatury jest faktycznie zubożeniem pisaniem jej historii. Z ontycznego punktu widzenia nie ma literatury krajowej, czy narodowej – każda jest, przynajmniej *in potentia*, uniwersalna i światowa. Uniwersalność lub narodowość są zatem tylko, wyostuszając sytuację, właściwością określonej literatury, często przeciw przemijającą. Właściwość ta ma znaczenie w powstawaniu światowego rezonansu, aczkolwiek wpływ na to mają także czynniki istniejące po stronie odbiorcy. Dokumentując w ten sposób tezę o konieczności komplementarnego ujmowania recepcji, w której opisowi obecności w kraju towarzyszy opis obecności w świecie, wskazujemy jednocześnie na aspekty badawcze nieobecne w recepcji krajowej, a istotne w przypadku badań nad funkcjonowaniem literatury poza granicami. Obok polityki i strategii wydawniczej zagranicznych instytucji można dorzucić, bez ambicji systematyzacji, problemy takie, jak: strategie translatorskie, związki i korespondencje literatur, strategię wyboru i adaptacji, problemy związane z nauczaniem literatury polskiej jako obcej, interpretacje innokulturowe literatury.

Materiały pomieszczone w niniejszym tomie to pokłosie konferencji organizowanej przez dwie instytucje Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach: Pracownię Badań nad Językiem Polskim i Literaturą Polską na Świecie Instytutu Nauk o Literaturze Polskiej oraz Szkołę Języka i Kultury Polskiej. Konferencja odbyła się w dn. 8–10 czerwca 2009 roku w Cieszynie. Była to już trzecia międzynarodowa konferencja poświęcona recepcji literatury polskiej za granicą. Pierwsza, zorganizowana w 2005 r., podjęła temat zagadnień recepcji i odbioru literatury polskiej w świecie⁶. Ogólna tematyka spotkania była motywowana również chęcią orientacji, czy proponowana problematyka leży w obszarze zainteresowań zagranicznych i polskich polonistów oraz slawistów. W 2007 r. centralnym problemem były lektury (interpretacje) literatury polskiej czynione przez zagranicznych znawców, jednakże ze względu na wagę badań dyskutowano również nad innymi zagadnieniami tworzącymi zjawisko recepcji⁷. Organizatorzy przyjęli bowiem, że w ramach ogólnego zagadnienia recepcji literatury polskiej poza granicami kraju, które sprawia, że konferencje mają charakter wielozakresowy, proponowany będzie także temat przewodni każdego spotkania.

Tematem tegorocznej konferencji stał się problem obecności rozumianej jako: obecność literatury polskiej w literaturach innych kręgów kulturowych (korespondencje, związki,

wpływy), obecność literatury polskiej w lekturach znawców (sposoby interpretacji tekstów literackich oraz sposoby obecności literatury polskiej w pracach polonistów zagranicznych), obecność literatury polskiej w zagranicznych obiegach zinstytucjonalizowanych (historie literatury polskiej pisane przez polonistów zagranicznych i tworzone dla odbiorców zagranicznych; literatura polska w podręcznikach i programach w szkołach średnich i uniwersytetach), zagadnienia translatorskie oraz adaptacje literatury polskiej. Zaproponowano dyskusję na temat form i sposobów obecności literatury polskiej w świecie w wyżej wymienionych kręgach.

W czasie konferencji, w obradach plenarnych i w sekcjach, wygłoszono ponad 40 referatów i komunikatów. Większość z nich znalazła się w niniejszym tomie. Zostały zgrupowane w książce w ramach kilku działów.

W dziale pierwszym (*Lektury znawców*) znajdują się autorskie interpretacje zagadnień z obszaru literatury polskiej. Estera Czoj podejmuje problem możliwości „dalekowschodniej” lektury wierszy Szymborskiej. Lektura tekstu Margrety Grigorevej jest interesująca ze względu na perspektywę „mapy” w czytaniu *Biegunów* Olgi Tokarczuk. Rosyjska badaczka Wiktoria Tichomirowa opisuje zróżnicowanie stereotypu portretowania Niemców w literaturze polskiej.

W dziale drugim (*Korespondencje. Recepcja jako „twórcza zdrada”*) zostały pomieszczone teksty komparatystyczne, mówiące o korespondencjach literatur i śladach literatury polskiej w obcych tekstach literackich, a także te, które pokazują istotne mechanizmy przekodowań dokonywanych z różnych powodów w przekładzie literatury polskiej na inne języki. O swoistej asymilacji tematyki żydowskiej obecnej w twórczości polskiej na gruncie niderlandzkich przekładów pisze Kris Van Heuckelom. Kalina Bahneva wyjaśnia przyczyny zamiany kodu ekspresjonistycznego na symboliczny w bułgarskich tłumaczeniach *Hymnów* Kasprowicza. Badająca związki i paralele literatury polskiej i łotweskiej Krystyna Barłowska proponuje komparatystyczną refleksję nad powieścią Upitsa i *Chłopami* Reymonta. Dorota Żygadło-Czopnik bada ślady literatury polskiej w twórczości Topoła.

Dwa następne działy zawierają rozprawy będące syntetycznymi omówieniami recepcji literatury polskiej w poszczególnych krajach (prace Maryli Laurent, Józefa Zarka, Józefy Królczyk-Bremer, Yi Lijun w dziale *Recepcja literatury polskiej*) i poświęcone współczesnej recepcji najczęściej najnowszej literatury polskiej (artykuły Wiktora Choriewa, Izabeli Mroczek oraz Filipa Koziny i Đurdicy Čilić Škeljo w dziale *Obecności ostatnich lat*). Potężnemu ładunkowi informacyjnemu tych tekstów, mówiących przecież często o recepcjach „egzotycznych”, towarzyszy również różnorodne rozumienie recepcji i wskazywanie różnych form obecności. Mowa tu i o studiach nad literaturą polską, i o przekładach. Znajdziemy także solidne socjologiczno-literackie studium poświęcone literaturze polskiej w Chorwacji.

Następne trzy działy (*Gombrowicz obecny?, Herbert w krajach ościennych, Obecności twórców, twórczości i dzieł*) to wystąpienia poświęcone recepcji poszczególnych pisarzy, jak również dramatomu (Lucyna Spyrcyka) i adaptacjom *Wesela* (Agata Firlej). O recepcji Herberta piszą: Marie Sobotková, Krzysztof Krasuski i Olesia Nachlik. Tom proponuje również lekturę trzech zróżnicowanych aspektowo tekstów na temat pisarstwa autora *Pornografii*. Są to wystąpienia Wojciecha Solińskiego (obecność w Czechach), Cristiny Godun (Gombrowicz w oczach Rumunów) oraz refleksja z zakresu komunikacji między-

rackiego, Kraków, Wydawnictwo Literackie, 1984; J. Chmielewska, *Ukryte założenia i aporie recepcji*, „Pamiętnik Literacki” 2001, z. 4.

⁶ *Literatura polska w świecie*, t. 1, *Zagadnienia recepcji i odbioru*, red. R. Cudak, Katowice, Wyd. Gnome, 2006.

⁷ *Literatura polska w świecie*, t. 2, *Lektury znawców*, red. R. Cudak, Katowice, Wyd. Gnome, 2008.

kulturowej Ewy Sławkowej związana z tłumaczeniem *Ślubu* na język arabski. O „lokalnych” recepcjach Leśmiana, Szymborskiej, Białoszewskiego i Zagajewskiego, koncentrując się często na problemach przekładowych, mówią wystąpienia Marty Kaźmierczak, Jaśminy Puchały, Adrianey Kovachevej, Jacka Hnidiuka.

Przedostatni dział (*Literatura polska w obiegu zinstytucjonalizowanym*) zawiera teksty dotyczące: problemu pisania syntezy historycznoliterackiej dla cudzoziemców (Pavol Winczer), uprawiania polonistyki uniwersyteckiej i metodologicznego uatrakcyjniania programu (Elwira Grossman) oraz badań nad literaturą polską i nauczania jej na polonistykach (Cheong Byung Kwon, Lidia Tanuszevska).

Ostatni dział (*Różne rodzaje obecności*) jest ważny, albowiem wskazuje, iż taki temat jak „obecności”, prowokuje do innego, fascynującego w swej odmienności od dotychczasowych, oglądu literatury polskiej pisanej poza granicami kraju (drugi niejako aspekt „literatury polskiej w świecie”). To teksty Anny M. Packalén Parkman i Marka Bernackiego. Jest ważny także dlatego, że wskazuje na istotną rolę w badaniu obecności literatury tego, co poza tekstami: związków towarzyskich pisarzy, kształtowania się środowiska tłumaczy i ich preferencji, a także pozabadawczej refleksji nad odbiorem. Wagę tych zagadnień ujawniają wystąpienia Andrei de Carlo, Michała J. Mikosia, Li Yinan.

W konferencji uczestniczyli doświadczeni badacze od kilkunastu lat zajmujący się literaturą polską (i jej recepcją) i badacze młodzi, podejmujący dopiero działalność naukową. Można mówić pewnie o gronie stałych uczestników konferencji. Wystąpienia miały różny charakter gatunkowy – od rozpraw po przyczynki i naukowe impresje. Każde z nich wносиło jednak wkład do wiedzy, jaką zyskaliśmy na temat obecności literatury polskiej w świecie z poprzednich spotkań, kontynuując tematy i zagadnienia, proponując opisy nowych obszarów, uzupełniając tę wiedzę i poszerzając ją o kolejne wątki. Mam nadzieję, że tom materiałów konferencyjnych będzie również istotnym wkładem do badań nad recepcją naszej literatury prowadzonych od lat przez polskich i zagranicznych badaczy.

Romuald Cudak